

HELLE MÁRIA

ÉLETEMNEK LEGEMLÉKEZETESEBB ÉVE**Alexy Lajos naplója 1848-ban***(Balassi Kiadó, Budapest, 2014. 237 o. ISBN 9789635069187)*

Az elmúlt két évtizedben számos, eddig kéziratban lappangó napló jelent meg az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc időszakából. E forrástípus azért is fontos a korszakkal foglalkozó kutatók számára, mert a diáriumokat szerzőik nem számításból, a múlt sajátos értelmezésének szándékától vezérelve készítették, hanem azért, hogy önmaguk és családjaik számára megőrizték azoknak a történéseknek az emlékeit, amelyeket az életútjukból fontosnak tartottak. Természetesen a naplók nem nélkülözik az emberi szubjektumot, ugyanakkor számtalan olyan momentumot is megőriztek a kései utókor számára, amelyeket a hivatalos iratokban vagy későbbi visszaemlékezésekben hiába keresnénk.

A Helle Mária által sajtó alá rendezett kézirat az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában maradt fenn. Szerzője, Alexy Lajos egy felvidéki, pontosabban rozsnyói kereskedő család sarja. Evangélikus vallású, a szülei jogi pályára szánták. 1848-ban Miskolcon folytatja a tanulmányait és itt éri az április forradalom szele. Feltehetőleg a „csudák évében” bekövetkező változások és élmények ösztökélték Alexyt arra, hogy június 16-tól napló kezdjen írni, melyet egészen december 31-ig vezetett. Aki egyszerű csatajelenetek leírását vagy a politikai mozgalmak bemutatását keresi a naplóban, azt minden bizonnyal csalódás éri. Ettől függetlenül Alexy Lajos naplója fontos, komoly forrásértékkel bíró kútforrás az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kutatói számára. Ugyanis szerzője, aki egyszerre vallja magát magyarnak és világpolgárnak, aki az egyszerű polgári életet idealizálja és egyben pacifista, számtalan, eddig ismeretlen momentumát tárja elénk az 1848. év történéseinek. Így nem véletlen, hogy a neves művelődéstörténész, Vörös Károly is használta a naplót az 1848. évi miskolci események feldolgozásánál.

A mű hangvételére – mint ahogyan Helle Mária is megállapítja a kötet előszavában – a laikonikus önvallomás a jellemző. A naplóban több helyütt találunk életfilozófiai eszmefutatókat. A testvérehez írt egyik levelében például kifejti, hogy annak életvitele hibás, és követendő életmódot ajánl a számára. A szövegből az is kiderül, hogy Alexy egyenlőségpárti (egy egri, zsidó származású könyvkereskedővel való beszélgetésének leírása szerint lelkes híve volt a magyarországi zsidóság emancipációjának), s lelkesen fogadja a polgári átalakulás vívmányait, ám a szerb felkelés okozta helyzet, illetve a borsodi nemzetőrség 1200 fős zászlóaljának mozgósítása rémületet okoz a lelkivilágában, olyannyira, hogy a gyámjától 30 forintot kér, hogy ha szükség van rá, maga helyett helyettest állíthasson. S bár a környezetében mindenki katonának vagy nemzetőrnek állt, ő kihúzza magát, és filozófiai olvasmányai közé menekül. Amikor a megyei nemzetőrség 1200 fős zászlóalja Zentára indul, sőt, Vilmos öccse is katonának áll, a bonyodalmak elől Pestre költözik.

A fővárosban rendszeresen látogatta az országgyűlést, különösen a haderővita foglalkoztatta. Elítélte Mészáros Lázár vezérőrnagy, hadügyminiszter álláspontját, aki a hadsereg kiegészítését a császári-királyi hadsereg mintájára kívánta végrehajtani. Augusztusban Károly testvére beállt a Mieczes'aw Woroniecki által szervezett vadászcsapatba, azaz a korabeli elnevezés szerint a „gyorsvadászok” közé. Alexy többször megszemlélte a vadászokat, a kiképzésüket és mulatozásukat. A csapat augusztus 21-i, Duna parti eskütételén, amely Mészáros Lázár jelenlétében történt, Alexy is jelen volt. A csapat létszáma ekkor 200 főre rúgott, és augusztus 23-án indultak a Délvidékre. A szerző révén szemléletes leírást nyerhetünk a gyorsvadászok felszereléséről is.

A pacifista Alexy nagyon féltette Károly testvérét, mivel a vadászcsapat tagjai „a perlaszi győzelemben a legtevékenyebb részt vevé”.

Az országgyűlés ülései mellett Alexy a „forradalmi csarnok” gyűléseit is tevékenyen látogatta. 1848 szeptemberében letette az ügyvédi vizsgát, majd Mosonmagyaróvárra ment gazdászatot tanulni, de a valódi ok az volt, hogy a „vészerhes” időket túlélje, azaz a katonai szolgálatot elkerülje. A háborús helyzet miatt a képzés azonban nem indult meg, így Alexy kénytelen volt visszatérni

Pestre, ahol részt vett a képviselőház ülésein. Ugyancsak részt vett a Gellért-hegyi sáncok építésében, amelyet inkább egyfajta polgári társassági összejövételnek tekintett, és elsősorban a hölgyek érdekelték. Ekkor kapta meg a hírt, hogy Vilmos öccse Fehértemplomnál megsebesült. Testvérei példájára ekkor Alexyt is elfogta a hazafias érzés, kaszát vásárolt és beállt önkéntes nemzetőrnek. Szolgálatát annyira komolyan veszi, hogy végrendeletet is készít. Ugyanakkor hiteles leírást nyerhetünk a tollából Jellasics visszavonuló haderejéről. A mosonmagyaróvári nemzetőrség tagja lesz, az alakulatot maga Kossuth is szemlézi. A Lajta menti táborból rövidesen Pestre megy, ahol a város alsó részén fekvő laktanyában meglátogatja Károly testvérét, kinek alakulatából a 38. honvédszászlóalj lesz. Ugyanakkor az ifjú „gyorsvasdász” eladósodott, és nemi betegségbe, szifiliszbe esett. Noha fővasdásznak léptetik elő, és Woroniczki „kedveltje” lesz, mégis kénytelen megválni a katonai szolgálattól. Adósságait végül csak családi összefogással tudják kiegyenlíteni.

Ezt követően Alexy Lajos Rozsnyóra utazik, és a Gömör megyei nemzetőrség 4. századának tagja lesz, fegyvert és ruházatot vásárol magának. Emellett mérget is beszerez, hogy szükség esetén a szenvedéseit megkönnyíthesse. A zászlóaljával decembertől már táborban van, és részt vesz az 1848. december 11-i budaméri ütközetben, ahol Pulszky Sándor alezredes vezette magyar csapatok súlyos vereséget szenvedtek Franz Schlick gróf, altábornagy osztrák hadtestétől. Alexy tollából egyébként jó leírást kaphatunk a nemzetőrök harcértékéről. A napló végül 1848. december 31-i bejegyzéssel zárul.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy Helle Mária munkájának eredményeképpen egy nagyon érdekes kútfő került napvilágra, melyet mind a történészek, mind az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc iránt érdeklődők figyelmébe ajánlunk.

Süli Attila

MARIA MESNER – ROBERT KRIECHBAUMER – MICHAELA MAIER – HELMUT WOHNOUT (HG.)

PARTEIEN UND GESELLSCHAFT IM ERSTEN WELTKRIEG. Das Beispiel Österreich–Ungarn

(Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar, 2014. 243. o. ISBN 9783205796206)

A Nagy Háború kitörésének centenáriumára számos kötet látott napvilágot német nyelven, ezek közül a Böhlau Verlag gondozásában megjelent legújabb tanulmánykötet az osztrák–magyar politikai pártokat és társadalmat állítja vizsgálódásainak középpontjába, a témakör számos érdekes és eddig feltáratlan magyar vonatkozásával együtt.

A szerkesztők az előszóban az első világháborút a XX. század meghatározó eseményének, a monarchia és a köztársaság államformája közötti választóvonalnak tartják, amely jelentőségét tekintve a korábbi évtizedek során elmaradt a második világgés mögött. Véleményük szerint a politikai pártokat és azok szerepét nagyobb társadalmi összefüggésben kell vizsgálni, a már az első világháború előtt is létező tömegpártok, mint pl. a szociáldemokraták ma is dominánsak az osztrák politikai életben.

Maureen Healy egy háború előtti csütörtöki nap, nevezetesen az 1914. május 28-án történekről ír tanulmányában. Nyolc bécsi napilap és három hetilap segítségével rekonstruálja a fenti nap történetét. A különböző pártokhoz kötődő újságokból csak néhány rovatot vizsgált a szerző, így például az időjárás-jelentést, a főcímekeket (amelyekben Albánia sokat szerepelt), a jövőbeli ellenségről szóló tudósításokat (pl. a szerbekről, az oroszokról, a britekről és a franciákról). Kiemeli a belpolitikai rovatot, amelyben többek között tudósítottak a parlamenti delegációk hadsereggel kapcsolatos problémákra megoldást kereső üléséről, a császári és királyi 99. gyalogezred zászlóavatásáról, a több városban zajló munkássztrájkokról. A sportrovatban a futballeredmények és a kárpáti autóverseny foglalt el sok helyet. A műszaki rovatban autók, közlekedési balesetek, továbbá a gyermekcipőben járó katonai repülés hírei szerepeltek. A kisebb hirdetésekben számos árut kínáltak eladásra a cégek, illetve kereskedők. A halálhírek között rejtélyes gyilkosságokról és öngyilkosságokról számoltak be.